

VĚK
MENHIRŮ

V
ČECHÁCH

JIRÍ BÍLEK

A dark, irregularly shaped rock, possibly a menhir, is shown against a white background. The rock has a rough, textured surface and is inscribed with white, hand-painted text. The text is arranged in four lines, reading from top to bottom: 'VĚK', 'MENHIRŮ', 'V', and 'ČECHÁCH'. The font is a simple, blocky, sans-serif style.

VĚK
MENHIRŮ
V
ČECHÁCH

VĚK
MENHIRŮ
V
ČECHÁCH

JIRÍ BÍLEK

NAKLADATELSTVÍ
EPOCHA

Copyright © Jiří Bílek, 2020
Cover © Jiří Arbe Miňovský, 2020
Photos © Jiří Bílek, Wikimedia Commons, 2020
Czech Edition © Nakladatelství Epoque, Praha 2020

ISBN 978-80-7557-960-7 (print)

ISBN 978-80-7557-895-2 (ePub)

ISBN 978-80-7557-896-9 (mobi)

ISBN 978-80-7557-897-6 (pdf)

Obsah

Obsah	5
Poděkování	13
Úvodem	15
Kameny uctívané i proklínané	17
Zázračné a léčivé kameny	17
Ďábelské kameny a stopy	20
Potrestané hříšnice a hříšníci	22
Terminologie megalitických památek	28
Megalit	28
Jednotlivé kameny	28
Vázané stavby	32
Svět plný megalitů	34
„Lapides paganorum“ a jejich obhájci i pochybovači	35
Pohanské kameny jako hřích a hrozba	35
Pozůstatek pravěkých kultů	38
Trojice „otců zakladatelů“	40
„Otec“ tří pravěkých epoch	43
Dva Angličané a Ir	45
Takových útvarů si všimati a bedlivým skoumáním ustanoviti	47
Geolog, paleontolog a archeolog	51
Starý mládenec s družinou	52
Zakladatel moderní archeologie	54
Více geograf než archeolog	56

Příběh dolmenu u Strakonice	57
Skvělý archeolog-amatér	58
Pravých menhirů v Čechách není	60
Slepé uličky archeologie	61
Geolog, astrolog a publicista	63
Petroarcheolog a beletrista	63
Psychotronik a fotograf	64
Donutil sochy kráčet	65
Dva geologové na stopě	67
Znamé i méně známé megalitické stavby	68
Není tu jen Stonehenge	68
Pravěká observatoř, kalendář, nemocnice, maják pro mimozemšťany	73
Místo slunečních rituálů	76
Silbury Hill	79
Avebury	81
Rollrightské kameny	84
Mohyla Brin-Kelly-Dee	87
Skotský Maes Howe	88
Mohylový monument Newgrange	88
Kamenné záhady „sladké“ Francie	90
Carnac	90
Zkamenělí Římané, kalendář, observatoř i obětiště	94
Pravěká ZOO	95
Helvétská kamenná alej	96
Portugalské Mouras Encantadas	97
Ales Stenar – švédské Stonehenge	99
Sardinské nuraghi a korsické prehistorické sochy	103
Nejstarší kamenné chrámy světa	106
Kamenné koleje mířící do moře	109
Menhiry „černého kontinentu“	110
Velké kamenné kruhy	111
Hrob mytického obra	113
Megality za Atlantikem	115

Medicínský kruh v horách	116
Velká hadí mohyla	117
Kamenné koule z Kostariky	119
Golfové míče bohů	122
Arménské Stonehenge	124
Sibiřské a mongolské záhadné jelení kameny	126
Kamene zabudnutého času	128
Záhada obřího valu	130

Vztyčené kameny, kamenné řady a kruhy a další megality

v Čechách a na Moravě	133
Kameny spatřené a dotýkané	134
Bratronice – kámen u hřiště	134
Březno – Zakletá dívka	136
Dolní Chabry – Zkamenělý slouha	139
Drahomyšl – Zakletý mnich	143
Družec – Zkamenělec	146
Horoměřice – Zlomený kámen v ohradce	150
Hradištko – U kamene v Kersku	152
Hřivčice – ukazatel cest	154
Javorník – Měsíční, Větrný a další kameny	155
Jemníky – U Kamene	157
Kamenný most – U Kamene	159
Klobuky – Zkamenělý pastýř	161
Krabčice a Bechlín – pomník s nápisem	170
Křečovice – „keltské sluníčko“ v kostelní zdi	171
Kvílice – Boží sloup a Boží muka	173
Ledce – ztracené kameny	174
Lhota – Křížový kámen	176
Libenice – Keltská stéla	177
Lišno – kámen v zatáčce	179
Orasice – Keltský kámen	180
Rakovník – Kamenná panna	181
Selibice – kámen v muzeu	183
Skůry – U Kamene	185
Slaný – Slánská hora – dva zřícené kameny	186
Slavětín – Baba	188

Smečno – Muclavská louka – kámen v bodláčí	190
Tuchlovice – jeden svalený, jeden stojící a dva zmizelé kameny	191
Vinařice – kámen v pomníku	193
Vyšehrad – nejen Čertův sloup.	195
Zbudov – Kubatovy kameny	201
Zbuzany – Pod olupem u kamene	204
Kameny nespátržené	206
Bezděz – ležící kámen	206
Bolevec – stojící kámen s pěti menšími.	206
Borovany – velký kámen na malém kopci.	206
Ctiboř – dva nové kameny.	207
Čachořice – malý menhirek	209
Číměř – nakloněná stéla	209
Damič – kámen v lese	209
Dívčí kámen – léčivý menhir	210
Dobšice – vztyčený kámen	210
Homole – kámen na Balvanské hoře	210
Horská Kvilda – záhadný kámen u potoka	211
Hostišovice – kámen u jeskyně.	212
Hrachov – bachratý kámen	212
Hrejkovice – kámen na kameni	213
Chlístov – tři kameny.	214
Chodeč – nakloněný kámen	216
Chřešřovice – kámen s křížem	216
Chválov – kámen u dolmenu	216
Jistebnice – záhadný kámen	217
Kamenice – menhir v lese	217
Kleť – čtyři kameny či aktivity.	218
Klíčov – špičatý kámen	218
Kněžice – kámen s křížem.	219
Kšice – menhirový kopec.	220
Lásenice – černý kámen.	221
Líčkov – kámen s letopočtem	222
Líchovy – kamenná svatyně s menhirem	223
Milevsko – dvoumetrový kámen	223
Modrava – velký stojící kámen	223
Mokřany – pozitivní kámen	224

Mosty u Kunžaku – pět kamenů	224
Nálesí – dvojice kamenů	225
Nové Dvory – široký menhir	226
Nýrsko – kámen u svatyně	226
Peckov – balvan u potoka	227
Petrohrad – kámen z doby bronzové	228
Písecké hory – obnovený menhir	229
Pivovarská hora – kámen na vrcholu hory	229
Prachatice – kámen v muzeu	229
Ražkov – aktilit	230
Skryje – neznámý kámen	230
Strážný – dva kameny s vizírem	231
Strmilov – dva velké černé kameny	231
Sušany – možný menhir	231
Šidlákov – opět stojící kámen	232
Šichova Vesec – menhir či smírčí kříž	233
Trnová – žulový balvan u hájenky	234
Újezdec – záhadný kámen	235
Varhošť – mohl by to být menhir	235
Veletín – jeden kámen na křižovatce a dva u hájovny	235
Velký Bor – stojící kámen	236
Vepice – kámen se svatyní a kruhem	236
Vesec – ráj milovníků kamenů	237
Vilín – dva vztyčené kameny	237
Vojetín – kámen u hradu Houska	238
Vrkoslavice – trojúhelníkový menhir	238
Zadní Boudy – tři kameny se svatyní	239
Zbečno – kámen u rybníčku	239
Žerčice – kámen z mohyly	240
Kamenné řady a kruhy	240
Kounov – od dostihů po mimozemšťany	240
Nečemice – řady mírí do nebe	261
Kluček – chmelnice lemované menhiry	263
Špičák – kamenný kruh a řada	264
Hředle – zmizelé kruhy	266
Bezdědovice – řady v lese	266
Bylany – šest kamenů u cesty	267

Cehnice – kruh s menhirem	268
Dobrš – řada kamenů.	269
Jílové u Prahy – narušené kruhy.	269
Kotlasy – řada či řady.	270
Křakov – kamenná řada.	270
Lázně Kynžvart – řady či řada.	271
Libenice – menhiry s řadou	271
Libětice a Nihošovice – zničené řady a kruhy	271
Malčice – menhir, kruh a mohyly.	272
Růženčina zahrádka – mozaika v horách	272
Sedlice (Lažany) – čtyři kamenné řady	273
Slatina – Čertovy náramky	273
Zadní Ptákovice – kamenné řady.	275
Zlešička – padlý menhir a poškozený kruh.	275
Zvotoky – tři kamenné řady na kopci	276
Žirovnice – kruhy z kamenů	277
Kamenné či také králový stoly	277
Kunějov – stůl se strašidelným kamenem	279
Lužnice – kámen u rybníka.	280
Modrá – stůl moravských knížat	280
Vícenice – utajený kámen	282
Zničené a zmizelé kameny	282
Brozánky	282
Čakovice – Kámen ze svatyně.	282
Dlažkovice	283
Droužkovice.	283
Dřínov	285
Kralupy nad Vltavou	285
Liběchov.	287
Louny	288
Sluhy.	288
Sousedovice – Zkamenělá baba, Alžběta.	289
Všestudy.	293
Novodobé vztyčené kameny.	294
Hajany – kámen ze sklepa	294
Holašovice – kruh z 13 kamenů	294
Jilem – strážce rezervace	295

Křešice – kámen	296
Kutná Hora – kamenný kruh s Goliášem	297
Luděřov – kámen vysoký 4 metry	297
Mořinka – silvestrovský menhir	297
Praha – Dívčí Hrady – tři neobjevené kameny.	298
Praha – Trója – kamenný kruh.	298
Říčky – kruh z kamenů	299
Svatá Kateřina – Kamenný kruh druidů	299
Tábor neboli Burkovák – kamenný kruh.	300
Volary – kruh jedenácti kamenů	300
Zdíkov – kámen vztyčený traktoristou	301
Železná – obří kámen u říčky	301

Kamenné otazníky zůstávají	303
Čtyři hlavní oblasti	303
Kameny s mnoha poslánými.	305
Podivné kruhy s příkopy a vchody	307
Rondely v Čechách a na Moravě	309
Druh posvátné práce?	310
Sociokulturní poslání	312
Předobraz megalitických staveb?	314
Zátka proti mořské vodě.	316
Centrální uzly energetického systému Země.	317
Zakonzervovaná energie.	318
Beztělci a megabity paměti.	319
Dvě energie proti sobě	322
Keltský obzorový kalendář	323
Pět druhů vztyčených kamenů.	327
Za všechno mohl ledovec	331
Nic není zcela jisté	332
Stále osiřelé kameny	334

Poděkování

Považuji za milou povinnost poděkovat všem, kteří byli ochotni mi při mém pátrání po vztyčených kamenech, kamenných řadách a kruzích jakkoliv pomoci. Nebylo opravdu možné všechna na internetu uváděná místa prověřit osobně, po řadě pokusů, kdy jsem najezdil stovky a nachodil desítky kilometrů často v náročném terénu a na uvedených lokalitách žádný kámen nenašel, jsem rezignoval. O to víc děkuji všem, kteří se mi snažili pomoci a opravdu pomohli.

Bc. Martina Bastlová, Kulturní a informační centrum města Nýrska

Jana Blatná, Obecní úřad Vacov

Mgr. Kateřina Brachtelová, starostka obce Tisová

Jitka Dondová, starostka obce Petrohrad

Jarmila Hanušová, Obecní úřad Soběšice

Štěpánka Hejlová, Obecní úřad Zvotoky

Eva Jelínková, starostka obce Lásenice

Bc. Gabriela Ježková, Městský úřad Mimoně

Kateřina Krutinová, Tisová

Andrea Levická, asistentka starosty obce Strupčice

Ing. Gabriela Macková, starostka obce Ctiboř

Štěpánka Pfliegerová, Archiv města Plzně

Mgr. Kamila Pokorná, Milevsko

Taťána Prošková, Zbečno

Markéta Příleповá, Obecní úřad Malenice

Marcela Rosová, Prachatické muzeum

Kateřina Ryšavá, starostka obce Tisová

Jelena Šaršeova, Správa Chráněné krajinné oblasti Kokořínsko – Má-
chův kraj

Jindřiška Vrbatová, Most

Manželé MUDr. Věra a MUDr. Stanislav Hanouskovi, Chotěboř

PhDr. Karel Foud, Národní památkový ústav

Miroslav Hrazánek, Obecní úřad Jesenice

Josef Jedlička, Skryje

Milan Klement, starosta obce Jilem

Tomáš Krutina, místostarosta obce Tisová

Karel Kučera, starosta obce Soběšice

Jaroslav Málek, starosta obce Kšice

Břetislav Matouš, Ústí nad Mží

PhDr. Vojtěch Pexa, Ústav archeologické památkové péče severozápad-
ních Čech

L. Pořízek, Správa chráněné oblasti Kokořínsko-Máchův kraj

Miroslav Rokoš, kronikář obce Všestudy

Miroslav Roučka, starosta obce Vacov

Marek Řeháček, tajemník Magistrátu města Jablonec nad Nisou

Karel Skalický, Městské muzeum ve Volyni

František Soukup, Tachov

Pan Vaňáč, Informační a kulturní centrum Volary

doc. PhDr. Václav Vondrášek, CSc., Volary

Ing. Vladimír Vršovský, Agentura ochrany krajiny a přírody ČR Liberec

Úvodem

Svůj první menhir či spíše vztyčený kámen jsem viděl jako školák asi půl kilometru za naší vesnicí. Stál v polích pod velkým kaštanem na mezi u polní cesty k lesu a byl tak tmavý a neforemný, až z něj šel strach. Chodíval jsem kolem něj cestou ze školy a představoval si, že by ten kámen mohl oživnout a... Potom nejprve kaštan s kamenem od vesnice oddělil přeložený potok ve vyžděném korytě, takže cesta k lesu zmizela, a nakonec kaštan porazili a kámen někam odvezli nebo zasypali, protože přes toto místo byla postavena železniční trať na vysokém náspu. Krajina se v důsledku důlní činnosti měnila a změnila k nepoznání. Občas mě zamrzí, že jsem tenkrát kámen alespoň nevyfotografoval.

S dalším vztyčeným kamenem jsem se setkal náhodně – jel jsem do Peruče, kde potkal kníže Oldřich krásnou pradelnu Boženu, pořídit fotografie pro jednu ze svých knížek a uprostřed planiny jsem spatřil nádherný kámen. Tyčil se přímo vyzývavě a já samozřejmě neodolal. Už jen pro tu vzpomínku na „můj“ kámen pod kaštanem. Tehdy byl kámen uprostřed pole a muselo se k němu klopýtat přes oraniště a já netušil, že jsem došel ke Kamennému pastýři u Klobuk, k našemu asi nejznámějšímu vztyčenému kameni označovanému za menhir. To jsem zjistil až následně z literatury a dozvěděl se také, že podobných kamenů, které by mohly být pravěkými menhiry, je na Lounsku, Slánsku, Kladensku a Žatecku víc.

Staly se pro mne koníčkem, objížděl jsem je a zachycoval na svitkový film, z počátku jen černobílý. Sháněl jsem vše, co se týkalo „českých menhirů“ a postupně zjišťoval, že ne všechno, co se píše v knihách a časopisech, odpovídá skutečnosti. A to jsem ještě netušil, že přijde „doba internetová“, kdy počet údajných menhirů začne prudce narůstat a informace o nich bude stále těžší ověřovat. Většina místních lidí o „nějakém šutru za vesnicí“ neví – čest těm několika málo výjimkám – a tušení o nich nemají ani na většině obecních úřadů, které jsem kontaktoval. Několik z těch kamenů, které jsem před lety viděl a nafotografoval, dokonce zmizelo,

prý si je odvezli různí zbohatlíci ke zkrášlení svých luxusních vil, další jsou zapomenuté a zarostlé tak, že jejich nalezení je opravdu nesnadné. A jiné vinou různých „pravěkých úprav“ okolí hodně ztratily ze svého kouzla. A snad aby to měli badatelé ještě těžší, vyrůstají stále nové, uměle vztyčované kameny i jejich sestavy „od Aše až po Jablunkov“.

To bylo jedním z důvodů, proč vznikla tato knížka. Zachycuje „stav českých menhirů“ na počátku roku 2020 a je možné, že ve chvíli, kdy ji čtenář dostane do ruky, už mnohé bude zase jinak. Je rozdělena do čtyř kapitol – v první si povíme o kamenech jako fenoménu lidských dějin, seznámíme se s odbornou terminologií a poznáme zahraniční i naše badatele, kteří se otázkám megalitů věnovali nebo věnují. Druhá kapitola je putováním po zahraničních megalitických památkách, třetí – těžiště knihy – je věnována vztyčeným kamenům, kamenným řadám a kruhům i dalším megalitům na území Čech a Moravy. Poslední kapitola přináší přehled teorií o tom, kdo byl tvůrcem megalitů a jaký byl jejich účel.

Kameny uctívané i proklínané

Kámen fascinoval člověka už od chvíle, kdy se naši dávní prapředci objevili na této planetě. Byl prakticky všude, tvrdý a vzdorující času, který jako kdyby nad ním neměl žádnou moc. Každý otisk vytesaný do kamene přežíval celé generace a zůstával stejný, byl němou připomínkou a svědectvím dávno minulých událostí, na něž by se jinak zapomnělo. On to však stále znovu a znovu připomínal – tady byla vždy hranice mezi dvěma kmeny, na tomto místě byl uzavřen mír mezi nepřáteli, právě zde přísahali naši náčelníci ve chvíli, kdy se ujímali vlády.

V úvodní části našeho putování za menhiry si povíme základní informace o kamenech, které v našich předcích vzbuzovaly úctu i strach, seznámíme se se základní terminologií, která nás bude provázet na dalších stránkách, přiblížíme si osudy vztyčených kamenů v různých historických epochách a povíme si také o těch, kteří se problematice megalitů věnovali a věnují ve světě i u nás.

Zázračné a léčivé kameny

Některé kameny či spíše kamenné bloky dostaly od přírody roztodivné tvary připomínající zvířata, lidské bytosti či bájně postavy. Jiné zase upoutávaly svým netradičním zbarvením, třeba tzv. bludné kameny přinesené ledovci z velkých dálek. Staly se kultovními místy – spolu se stromy, studánkami či vodními prameny –, kde pohanští předkové konali různé rituály, jimiž si chtěli naklonit své bohy. Někdy sem putovali i z velké vzdálenosti, protože některé kameny měly v jejich představách mimořádnou sílu a moc. Tato tradice uctívání kamenů a skal byla velmi silná a křesťanská církev proti ní bojovala dlouho do středověku. Ještě v Kosmově kronice z 12. století můžeme číst odsouzení těch, kteří tajně přinášeli ke kamenům a studánkám oběti.

Je nemožné vžít se do myšlení pravěkého člověka, ale snad nebudeme daleko od pravdy teorií, že chtěl mít „kouzelný“ kámen co nejbližší, aby

Krásný kámen, který lidová tradice připsala čertu

zajistil přízeň božstev, zdar a štěstí především sobě. Proč putovat daleko a dělit se o moc kamene s jinými, lepší je mít kámen jen pro sebe. Patrně z tohoto důvodu se začaly objevovat první vztyčené kameny neboli menhiry, které pocházely z místních zdrojů – na území českých zemích šlo nejčastěji o žulu, rulu, pískovec a vápenec –, často ale byly dopravovány z nalezišť vzdálených desítky nebo stovky kilometrů. Bylo to opravdu vyčerpávající, ne vždy bylo možné využít dopravu po vodě a potom musela nastoupit síla tažných zvířat, především volů, a lidských rukou. Pod někdy opravdu obrovské kameny byly vkládány válce či se nakládaly na sáně, ale mnohdy se prostě jen táhly. Ta vyčerpávající a dlouhotrvající námaha musela mít nějaký důvod, protože odváděla kmen či komunitu od lovu i dalších činností nezbytných pro přežití. To, co si od kamene nebo kamenů slibovali, pro ně muselo být ještě víc zásadní a důležité.

Někteří badatelé soudí, že vztyčování kamenů i stavba jiných megalitů byla součástí konkurenčního zápasu o životní prostor mezi migrujícími pastevcí a usedlými zemědělci. Vymezovaly určité území, na něž si dělaly kmen či komunita nárok a současně ho měly ochraňovat před nepřáteli. To byl patrně jeden z důvodů, proč obdobím stavby megalitů prošly prakticky všechny pravěké kultury na všech kontinentech.

Tažení velkého kamene na saních podložených kůly